

Cây dã hương cổ thụ và biến cố lịch sử

Cây dã hương ngàn năm vẫn sum xuê tỏa bóng mát cho đời

Từ bao đời nay, trong niềm ký ức của mỗi người dân nông thôn đất Việt, hình ảnh cây đa, bến nước sân đình luôn gợi nhớ về một cuộc sống bình dị nơi thôn dã, xen lẫn điều gì đó xa xăm, huyền hoặc. Với người dân xã Tiên Lục (Lạng Giang, Bắc Giang) ký ức bao thế hệ trao truyền gắn liền với cây dã hương ngàn tuổi bên mái đình Viễn Sơn cổ kính, thâm nghiêm. Cây dã hương này đã từng được vua Lê Cảnh Hưng (1740-1786) ban sắc phong là Quốc chúa đô mộc Dã Đại vương.

Cây dã hương huyền thoại

Kiên gan qua những biến cố

Hiện nay cây dã hương này nằm trong khu di tích thuộc thôn Giữa (xã Tiên Lục). Hỏi chuyện người dân ở đây chẳng có người nào cung cấp được tài liệu chính xác cây dã hương này có tự thuở nào và nó mọc trước đình Viễn Sơn bao lâu. Chỉ biết rằng qua nhiều thế hệ, người Tiên Lục khi cất tiếng khóc chào đời đã thấy cây sinh tồn ở đó. Mặc cho vật đổi sao dời, cây dã hương vẫn thi gan cùng tuế nguyệt, bao trọn cả xóm làng trong giông bão, đạn bom. Cũng như đình Viễn Sơn, dù đã trải qua

nhiều biến cố, thăng trầm của lịch sử nhưng vẫn uy nghi sừng sững đôi cùng cây đã cổ kính tựa mỗi lương duyên trời định này không dễ gì chia cắt.

Cụ Hoàng Viêt Kỳ, năm nay đã trên 90 tuổi - một nhân chứng sống ở xóm Giữa kể lại: Cư dân Tiên Lục xưa chủ yếu mang họ Mạc, nhưng sau sự biến Mạc Đăng Dung, người dân trong làng ngoài xã đã cải sang họ Hoàng. Trải qua bao thăng trầm lịch sử, đình Viễn Sơn do con cháu họ Hoàng dày công xây cất. Cây đã hương và đình Viễn Sơn đã "sánh đôi" từ thửa nào và đã cùng trải qua rất nhiều biến cố. Theo những gì cụ Kỳ từng chứng kiến và còn nhớ được thì "vận hạn" nặng của đình Viễn Sơn xảy ra vào thập niên 70 của thế kỷ trước. Hồi đó miền Bắc có phong trào "bài trừ mê tín dị đoan". Tại một số nơi, do không nắm được đầy đủ tinh thần chỉ đạo của Trung ương, vận dụng sai nên bị biến thành phong trào phá bỏ hàng loạt đền miếu, đình chùa. Nhẹ hơn thì đình chùa - những di sản quý giá bao đời trở thành nhà kho, công xưởng. Đình Viễn Sơn cũng suýt trở thành nạn nhân trong đợt đó. Mà nếu điều đó xảy ra thì số phận của cây đã hương cũng không biết thế nào. Nhưng thật may, thời điểm đình Viễn Sơn đang bị phá dỡ để làm hợp tác xã mua bán thì xảy ra sự cố. Người chịu trách nhiệm chính việc phá dỡ bị đột tử không rõ nguyên nhân. Tin dữ khi ấy nhanh chóng được loan truyền, người trong làng ngoài xã xôn xao đồn thổi rằng ông này đã bị "thánh phạt" vì dám xâm phạm đến nơi tôn nghiêm thần bí. Từ đó, không ai còn nghĩ đến việc phá bỏ đình Viễn Sơn và ngay cả chùa Phúc Quang gần kề bên cũng vậy.

Tuy nhiên sau đó ba gian tiền tế phía ngoài của đình vẫn bị biến thành cửa hàng mua bán. Song việc bán buôn của cửa hàng này bị thua lỗ và chỉ trong thời gian ngắn sau đó tài sản của hợp tác xã thất thoát hoàn toàn mà không cá nhân nào chịu trách nhiệm. Sau đó, đình Viễn Sơn được trưng dụng làm lớp học cho con trẻ Tiên Lục rồi làm kho quân khí. Nhưng đến đầu năm 1983, toàn bộ số vũ khí ngôi đình đã được trả lại chức năng khởi thủy của nó.

Khi đình Viễn Sơn được trả lại chức năng khởi thủy thì lại đến lượt cây đã hương gặp nạn. Khi chuyển số vũ khí trong đình Viễn Sơn đi, người ta đem vớt bỏ giẻ lau súng đạn ra phía ngoài. Đám trẻ chăn trâu trong làng nghịch ngợm đã lấy giẻ nhét vào các lỗ hổng quanh thân cây đã hương châm lửa đốt. Chúng đâu ngờ thân cây đã hương cổ có một số lỗ thông lên ngọn, khi lửa cháy đã bén thông nhau. Toàn thân cây âm ỉ cháy nhưng vì cháy ngầm nên rất khó phát hiện. Phải đến ngày hôm sau người dân trong xóm mới phát hiện ra sự việc. Mọi người xúm vào dập lửa nhưng do lửa cháy to, lại cháy âm trong lòng thân cây khổng lồ nên các biện pháp dập lửa thủ công không hiệu quả. Khi đó chính quyền xã Tiên Lục đã phải nhờ xe cứu hỏa từ trên tỉnh về hỗ trợ. Họ đã phải trèo lên cây, dùng đất bịt hết các lỗ thông khói rồi phun nước ngầm vào thân cây từ dưới lên mới cứu được đã hương.

Phong vương cho cây

Theo các cụ cao niên và những tài liệu còn lưu giữ lại được thì cây đã hương ở Viễn Sơn đã được vua Lê Cảnh Hưng (1740-1786) ban sắc phong là "Quốc chúa đô mộc Dã Đại vương". Ngoài ra, nó cũng được ghi tên, in ảnh trong cuốn Từ điển bách khoa Larousse của Pháp và giới thiệu ảnh tại Hội chợ Marseille năm 1932. Được Trường Viễn Đông Bắc Cổ (nay là Bảo tàng Lịch sử Việt Nam) xếp vào loại cây cổ thụ quý hiếm của Việt Nam.

Theo phân loại của khoa học ngày nay thì đã hương thuộc chi *Cinamomum camphora*, là loại cây quý, có thể sống hàng nghìn năm. Các bộ phận của thân cây có chứa tinh dầu thơm, gỗ đốt thơm như hương trầm. Đặc biệt rễ cây có chứa chất safrol, thành phần rất có giá trị trong công nghệ chế biến thực phẩm và mỹ phẩm. Tuy nhiên, giá trị của loài cây đã hương này thì đã được xác định từ trước đây từ rất lâu. Với cây đã hương này thì càng nổi tiếng hơn vì đã được ghi.

Tại Viễn Sơn vẫn lưu giữ nhưng câu chuyện về sự nổi tiếng của cây đã hương. Người dân tự hào là "cây đã hương bén rễ ở đất Bắc Giang mà hương thơm tới tận Bắc Ninh" vì dân xóm đạo ở đây đã từng dâng cây thánh giá gỗ đã hương về nhà thờ Bắc Ninh. Rồi "cây đã hương làng tôi ở đất Bắc mà rễ vươn tới tận Huế" vì có vị quan đã từng về tận đây chặt một đoạn rễ để tiến vua. Thậm chí có chuyện rằng "cây đã hương làng tôi mọc ở nước Nam mà cành sang tận trời Tây" là vì toàn quyền Pháp là Dume (= Paul Doumer) cũng từng về đây cưa cành mang về Pháp (?).

Theo lời cụ Kỳ, các bậc cao niên đất Tiên Lục đã nghiệm ra một hiện tượng khá thú vị, đó là mối liên hệ giữa cây đã hương cổ thụ với đời sống xã hội đương thời. Rằng cây đã hương chẳng bao giờ gãy cành vì gió bão. Khi có một cành nào đó già khô rơi xuống nhường lại cho những cành mới vươn lên

là đều có những sự kiện trọng đại diễn ra (!?). Cụ thể như năm 1945, cành đã hương đầu tiên mà người dân thấy khô rụng xuống như cánh chim báo tin vui trước thắng lợi của Cách mạng tháng Tám và Quốc khánh 2/9. Cuối năm 1974 cây đã hương rụng cành thứ hai - như thể muốn báo hiệu một mùa xuân đại thắng sắp đến. Sự liên hệ giữa chuyện gãy cành cây đã hương cổ thụ với những sự kiện trọng đại đất nước, nếu có thì cũng chỉ là sự ngẫu nhiên. Tuy nhiên, dưới góc độ khác điều này cho thấy cây đã hương đã trở thành một phần quan trọng trong đời sống tinh thần của những người dân nơi đây.

Cụ Kỳ cũng cho biết, từ bao lâu rồi, hội hè, đình đám, việc nước việc làng dân thôn đều chọn sân đình Viễn Sơn, dưới gốc cây đã để bàn định, tiến hành. Cây đã hương đã gắn bó mật thiết với cuộc sống người dân nơi đây.

Cây già thứ nhì thế giới

Cây cao 36m, đường kính trên 2,5m, chu vi thân chỗ lớn nhất đo được 11 mét. Trong bộ từ điển bách khoa Larousse của Pháp có in bức ảnh cây đã hương Tiên Lục, ghi rõ dòng chữ Cây đã Tiên Lục - cây đã thứ 2 thế giới (cây già nhất ở châu Phi), có vòng đời gần 1000 năm vì thân cây đã bị rỗng rất rộng nên khó mà xác định tuổi cây cho chính xác. Năm 2002, Ban Dự án tỉnh Bắc Giang đã tiến hành khảo sát địa chất, diệt mối và thả tắc kè lên cây để tiêu diệt côn trùng gây hại khác, đồng thời xây bờ vây xung quanh. Việc bảo tồn cây đã được triển khai song hành với bảo tồn cụm di tích đình Viễn Sơn và chùa Phúc Quang, phát triển nơi đây thành điểm du lịch văn hóa của huyện Lạng Giang, thu hút đông đảo du khách trong và ngoài nước đến tham quan.

Loài cây hiếm cần được bảo vệ

Giá trị của cây đã hương ngàn tuổi bên đình Viễn Sơn đã được các cơ quan chức năng xác định giá trị và bảo vệ như một tài sản - di sản văn hóa. Đích thân nguyên Phó Thủ tướng chính phủ Nguyễn Công Tạn đã chỉ đạo và giao cho UBND tỉnh Bắc Giang lập dự án bảo tồn cây đã hương này cùng quần thể di tích lịch sử văn hoá xung quanh. Năm 1989, Bộ Văn hóa - Thể thao và Du lịch (cũ) đã xếp cây đã hương ở Tiên Lục nằm trong quần thể cụm di tích quốc gia (gồm cây đã hương, đình Viễn Sơn, chùa Phúc Quang). Năm 2000, các nhà khoa học Trung tâm đa dạng sinh học, Đại học sư phạm Hà Nội và khoa Công nghệ sinh học Đại học Quốc gia Hà Nội cùng Viện nghiên cứu cây lâm nghiệp thuộc Bộ Nông nghiệp - PTNT đã xác định đây là cây hạt kín rất hiếm hoi còn sót lại sau trận đại hồng thủy biển tiến muộn.

24H.COM.VN (Theo Đời sống pháp luật)

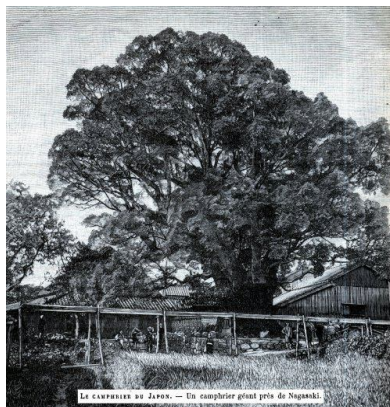
Chủ nhật, 21/11/2010, 03:50 AM (GMT+7)

<http://us.24h.com.vn/tin-tuc-trong-ngay/cay-da-huong-co-thu-va-bien-co-lich-su-c46a338847.html>

Lời bình, bởi ĐINH Trọng Hiếu, JJR 1956

Trên đây là một bài báo lấy trên Mạng, như trăm nghìn bài báo khác, không phải là bài báo bổ ích nhất, mới nhất, lạ nhất. Tôi chọn bài này, để bình luận, vì nó khá điển hình, về nhiều mặt, với nhiều lý do.

1. Di sản trong thiên nhiên Việt Nam : đất nước ta có rất nhiều di sản quý báu, ta có quyền lấy làm hãnh diện, song sự hãnh diện ấy không nên quá đà sinh ra những suy luận tự kiêu, phong bừa cho một cổ thụ, đúng là cao niên, nhưng không phải một sớm một chiều đã nhất nhì thế giới, mấy trăm tuổi nghiệm nhiên trở thành « nghìn tuổi ». Nếu tôi không lầm thì bên Nhật cũng có những cây đã hương cổ đã từng gắn bó với lịch sử : ở thành phố Hiroshima, cây đã hương là cây cùng với cây *gingko biloba* trở mầm lại trước nhất, sau khi thành phố bị dội bom nguyên tử.

Cây dã hương ở Nagasaki

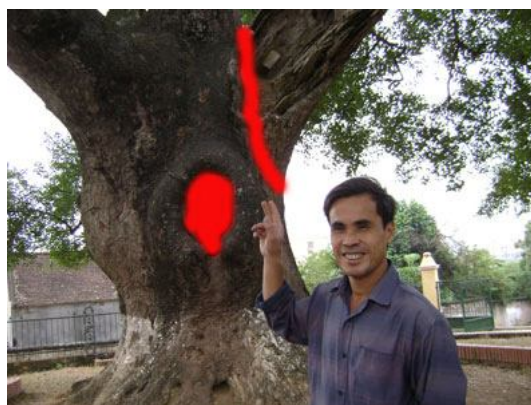
2. Sinh vật và lịch sử : mọi sinh vật đều gắn liền với lịch sử thiên nhiên, lại càng chịu nhiều ảnh hưởng của lịch sử con người. Triều đình xưa đã phong vương cho cây, song qua đợt « bài trừ mê tín dị đoan » cây dã hương này cũng suýt trở thành nạn nhân, nhưng chắc cũng chưa thoát hẳn được nhiều thứ « mê tín » khác. Tập tục của người Việt Nam vốn quý và thờ những sinh vật cao, to, lớn. Trong giới thực vật, những cây cao, to, đều được coi như là cổ thụ, và đều được thờ kính, như cây đa, cây muỗm, cây gạo (tuy nhiên, cây quý trong thực dụng, như lim và các loại thiết mộc khác, thì càng lớn càng bị chặt !). Các loài thú, cừu lớn cũng được thờ : hổ (tức « ông ba mươi »), voi, trăn, đại bàng, cá voi, trong rừng, trên trời, dưới nước, cùng một quy luật (tuy nhiên voi có bộ ngà lớn cũng làm cho thợ săn thích giết hại !). Có thể tập tục như vậy cũng là cách tham gia bảo vệ thiên nhiên trong thời xa xưa, sử dụng chúng cũng có thể làm quen thiên hạ với một cách nhìn bản địa không nhất thiết tìm cách hủy diệt thiên nhiên.

3. Bảo vệ vốn quý và tri thức khoa học : ai trong chúng ta không sẵn sàng ủng hộ cách vận dụng các phương pháp tự nhiên, như dùng tắc kè để chống kiến mối phá hoại thân gỗ ? Nên nhớ rằng sâu cước rất thích ăn lá dã hương, nên có khi cây dã hương bị ăn hết lá, không phải cứ dùng thuốc phun là xong, và cây cao như vậy cũng khó lòng mà phun khắp thuốc một cách hữu hiệu. Song ta không thể nào không khỏi ngạc nhiên trước câu kết luận bài : « Năm 2000, các nhà khoa học Trung tâm đa dạng sinh học, Đại học sư phạm Hà Nội và khoa Công nghệ sinh học Đại học Quốc gia Hà Nội cùng Viện nghiên cứu cây lâm nghiệp thuộc Bộ Nông nghiệp - PTNT đã xác định đây là **cây hạt kín rất hiếm hoi còn sót lại sau trận đại hồng thủy biển tiến muộn** » (do tôi nhấn mạnh). Xin hỏi, nếu quả thực là như vậy thì những cây khác ở đâu mà ra ? Song, tôi nghĩ : đây có lẽ cũng chỉ là một cách viết quá đà của nhà báo đưa tin, không lẽ bao nhiêu cơ quan nghiên cứu khoa học mà lại đưa ra nhận xét hồ đồ như thế. Nhưng cũng không khỏi ngạc nhiên : sao không thấy có một lời nào về sự suy thoái của cây ?

Cây dã hương (cũng còn gọi là « long não ») là một cây quý, có tuổi thọ cao và có khả năng vươn dậy sau nhiều tai biến, nhưng không phải vì vậy mà ta cứ mặc nhiên để nó suy thoái, không có một sự can thiệp nào, nhất là sự can thiệp này không quá khó khăn, không quá tốn kém. Xin đơn cử vài thí dụ.

Những cành dã hương bị mục nát, cần phải cưa ngay, và cưa sát nách, tức là sát thân cây. Không cưa ngay, cành mục rơi vào khách tham quan phía dưới, đó là hiểm họa trước mắt. Gỗ mục của cành, khi ngâm nước, lại đưa cái mục vào thân cây, khiến thân cũng sẽ bị mục, trong khi nếu cưa cành, càng sớm càng tốt, thì vỏ cành dễ ăn da non, tự sinh vật tìm ra được cách chống mục, ruỗng. Đây là một nhận xét thuộc loại cơ bản trong lâm nghiệp, thậm chí chúng ta có chút kinh nghiệm trồng cây ăn quả, hoặc là cây cảnh, cũng biết, vậy mà khi về nước tôi đã góp ý không biết bao lần, mà ít người chú ý. Về cây dã hương này, xin đưa ra một số hình chụp, lấy trên Mạng, không thể kể hết xuất xứ. Mỗi hình kèm một hay nhiều vạch đỏ chỉ **nơi phải cắt cành đã bị mục**. Càng sớm càng tốt (nếu không là đã quá muộn, vì cũng hai ba năm đã trôi qua) ! Mong rằng những vị thức thời, xem những

hình ảnh này, có điều gì chỉ bảo thêm, ấy là góp phần bảo vệ di sản chung, của loài người, trước khi là của riêng của một tỉnh, một địa phương, một đất nước... Xin trân trọng cảm ơn.

Đúng quá : chính chỗ này phải chặt, phải trám lại !

Không chặt ngay, nguy cho cây, và nguy cả cho người đứng dưới !

Đ.T.H. (31/03/2013)